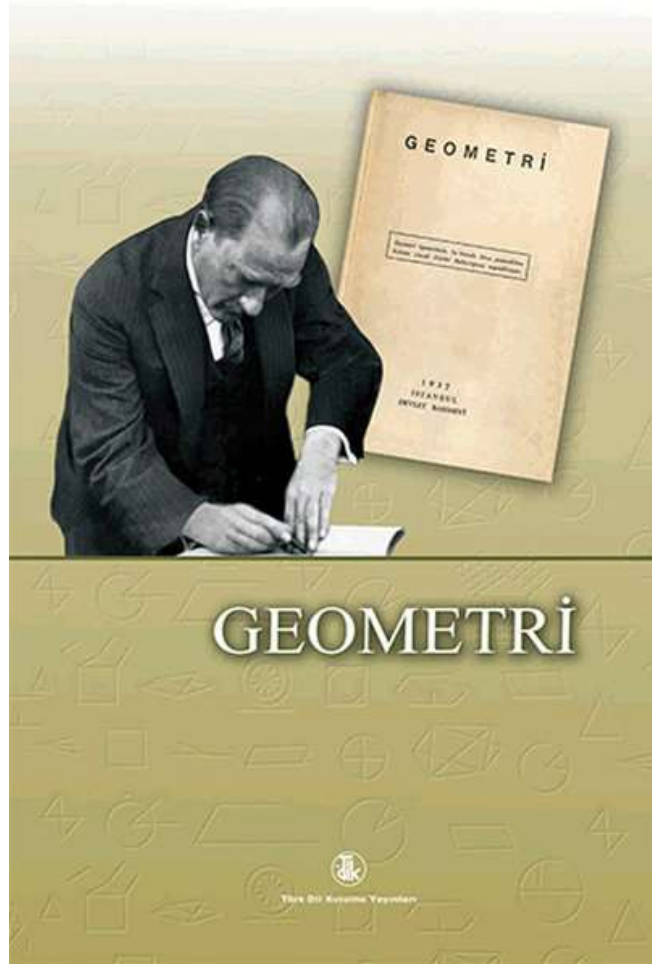

Masonlukta Çok Önem Verilen Bir Konu: Geometri

Hazırlayan: Murat Özgen Ayfer
Derleyen: Z. Saniye Aksöyek

Geometri, “cisimlerin, oluşumların ve tasarımların şekilsel özelliklerini ve bunların arasındaki ilişkileri, ölçme ve karşılaştırma yöntemleriyle inceleyen bilim dalı” olarak tanımlanabilir.

Eskiden buna “hendese” denirmiş. Türkçeye **Gazi Mustafa Kemal Atatürk**’ün getirmiş olduğu, bu kadarla kalmayıp bir de kitabını yazmış bulunduğu geometri sözcüğü, Batı dillerinden alınmadır; örneğin Fransızcada “géométrie” İngilizcede “geometry” Almancada “Geometrie”, diğer dillerde bunların benzerleri...

Geometri, etimolojik bakımdan Yunanca “geos” (*yer, dünya*) sözcüğü ile “metron” (*ölçmek*) sözcüğünün birleştirilmesinden oluşmuştur. Dolayısıyla, özgün anlamı bakımından “yer ölçümü” demektir. Nitekim bir bilim dalı olarak geometrinin, Eski Mısır’da, arazilerin ölçülmesi ve tarlaların Nil Nehri’nin taşkınlarından korunabilmesi için hesaplı önlemlerin alınması çalışmalarından doğduğu söylenir.

Ancak geometrinin asıl kaynağının Eski Mısır olduğu kuşkuludur. Çünkü geometri, en azından Eski Mısır tarihinden çok daha önce de var olduğu bilinen ya da öyle olduğu benimsenen **Yedi Bağımsız Bilim**'den biridir. Geometrinin, diğer tüm bilimlerin temeli ve içlerinde en önemlisi olduğu söylenir. Bu doğru olmasa bile böylesine benimsenmesi, önem ve değerini ortaya koyar.

Tanımında ve olası kökeni bakımından “bilim dalı” dedikse de acaba bu günümüzün “bilim” anlayışıyla uyuyor mu?

Bu sorgulama bakımından bir de bilimin tanımına bakalım.

Bilim, “doğanın ve evrenin gerçeklerine ilişkin gözlem ve izlenimleri değerlendirerek, elde edilen bilgileri yöntemli bir şekilde tanımlayıp sınıflandıran, bunların nedenlerini ve aralarındaki ilişkileri araştıran, bağlı oldukları yasaları belirlemeye çalışan nesnel birikim” olarak tanımlanabilir.

Kuşkusuz, bu tanım ile yetinmeyerek “bilim” konusunun ayrıntılarına da girilebilir.

Fakat onu bir yana bırakıp, bu tanımın geçerliğini benimsersek ve geometrinin bu tanıma uygun olup olmadığına bakarsak, acaba geometriyi bir “bilim dalı” olarak nitelendirebilir miyiz?

İşte bu zor!... Fakat geometrinin karışmadığı, kullanılmadığı bir bilimden söz etmek de zor. Nitekim hemen her bilim dalında geometrisiz edinilemediği de açıkça ortada. Masonluk bir yana dursun, demek ki geometri hemen tüm bilimlerle iç içe... Nitekim Masonluk da eskiden bir “operatif sanat”, günümüzde bir “spekülatif bilim” olarak nitelenir. Dolayısıyla Masonluğu geometriden bağışık tutmak, geometrisiz bir Masonluktan söz etmek hepsinden daha zor...

Masonluk denilince bu çağdaş literatürde ikiye ayrılır. Birine “Operatif Masonluk” diğetine “Spekülatif Masonluk” denir.

Konuyu bilenlerce bu apaçık anlamlıdır ama bu terimlerin de ayrıntılara girmeden kısa tanımlarını verelim ki kavram üzerinde farklı bir değerlendirme olmasın.

Operatif Masonluk, Avrupa’da Ortaçağ başlarından 18. yüzyıl ortalarına kadar varlığını sürdürmüş olan geleneksel bina inşaatı mesleği ve sanatıdır. (Farklı tanımlar da yapılabilir.) Bunun kapsamına mimarlık, mühendislik, her türlü işçilik ve görsel ürünü olan sanatlar da girer.

Spekülatif Masonluk ise, töresel, sosyal, bilimsel ve filozofik çalışmaların yapıldığı ezoterik nitelikli çağdaş Masonluktur. Tarihsel örgütlenmesi bakımından 18. yüzyıl başlarında doğmuştur. Kimilerine göre Operatif Masonluğun biçim değiştirmiş devamı, kimilerine göre ise öğretiminin aktarılması bakımından Operatif Masonluktan yararlanmış bir kurumdur.

Her iki tür Masonluk apayrı bir inceleme konusudur.

Operatif Masonlukta Geometri:

Operatif Masonluk döneminde, mesleğin gereğince uygulanabilmesi bakımından geometriye çok önem verilmiştir. Geometri bilgisi olmaksızın bir binanın ne mimari tasarımı oluşturulabilir, ne planı hazırlanabilir ne de yapımı gerçekleştirilebilir.

Bundan ötürü Operatif Masonluk döneminden kalma eski el yazmalarında geometriden özenle, en eski geometri bilgini olarak tanınan Öklit'ten de saygı ile söz edilir. [\[Bu konu ayrıntılı olarak “Masonluğun En Eski El Yazmaları” başlıklı çalışmada okunabilir.\]](#)

Spekülatif Masonlukta Geometri:

Bir yandan çalışma ilkelerinin başında bilime yer veren, diğer yandan öğretimindeki simgelerin birçoğunu Operatif Masonluktan almış olan çağdaş Masonlukta, geometrinin önemli ve özel bir yer tutması doğaldır. Aslında çağdaş Masonlukta, geometriye yaraşır olan önem ve değer verilmekle birlikte, ritüelik eğitim ve öğretim kapsamında geometrik ayrıntılar ilgi konusu değildir; bunların yeri ve kullanımı simgeseldir.

Spekülatif Masonlukta birçok geometrik öğeye, yüzey ve uzay geometrik şekillere simgesel anlamlar verilmiştir. En önemli simgelerden biri olan **G harfi**, kimilerine göre “geometri” sözcüğünü temsil eder. Çok önemli simgesel âletlerden bazıları da birer operatif mason aygıtı olmaktan çok birer geometrik gereçtir.

Bu anlatım iki konu üzerinde biraz daha durmayı gerektirir. Bunlardan biri “G harfi”, diğeri de Masonlukta “geometrik nokta” denilen kavramdır.

G Harfi:

Latin alfabesinin yedinci harfi olan G, Masonluğun en önemli ve en değerli simgelerinden biridir. (Başka alfabelerde de bunun karşılığı kullanılır.)

G harfinin tek başına kullanıldığı yerler de vardır ama başlı başına bir simge olarak alınışı enderdir. Genellikle diğer bazı simge ve simgesel düzenlemelerin tam ortasında yer alır. Böylece diğer simgelerle bir “bileşik simge” oluşturur. En sık uygulamalar arasında “gönye ile pergel”, “beş kollu yıldız” ve “güneş” sayılabilir.

Dolayısıyla G harfinin simgesel anlamı, çoğunlukla tek başına değil, birlikte yer aldığı diğer simgelerle bağlantılı olarak belirir.

Bununla birlikte tek başına bir anlam taşıması da söz konusudur. Bu anlamların başında da “geometri” sözcüğü gelir.

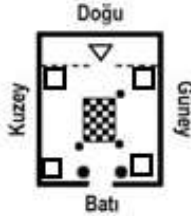
Geometrik Nokta:

Masonlukta “geometrik nokta” bir simgesel terimdir. Masonların çalışmalarını yaptıkları yerin kent içindeki ya da o yöredeki adresinin simgesel karşılığıdır.

Geleneksel olarak, çalışmanın yapıldığı kent ya da belde, “vadi” olarak anılır. Geometrik nokta ise vadideki belirli yeri niteler. Ancak bunun kesin bir biçimde tanımı yapılmaz. Neresi olduğunu ilgili masonların bildiği varsayılır. Aynı vadide, aynı mason kuruluşunun kolları ayrı ayrı çeşitli binalarda çalışıyorsa, her bir geometrik nokta, diğerlerine oranla coğrafik yönlerle betimlenir; örneğin, “doğudaki geometrik nokta” gibi bir terim kullanılır. Fakat bir vadide bir tek yer varsa “belirli geometrik nokta” teriminin kullanılmasıyla yetinilir.

İç Noktalar:

Masonların bir bina içinde çalışmalarını yaptıkları oda ya da salonların her birine “mabet deniyor. Basitleştirilmiş planı bakımından bir mason mabeti şöyle:

Yukarıdaki çizimin kapsamındaki somut noktalara bakmayın. Burada nokta simgesel bir anlam taşıyor. Bir mason mabetinin belirli noktaları, simgesel yönlerinin kesiştiği köşeler.

Bu anlamda dört belirli geometrik nokta var: Kuzeydoğu, güneydoğu, kuzeybatı ve güneybatı köşeleri. Ancak Masonlukta bunların pek sözü geçmez; mabetteki geometrik noktalardan söz edildiğinde, bunlar, coğrafyadaki dört asal yönün karşılığı olarak alınır. Ancak bu tür noktalar geometrinin konusu değildir: “geometrik nokta” kavramı da öyledir.

Dolayısıyla biz, asıl konu başlığımız olan geometrideki noktaya bakalım.

Nokta

Geometrik olarak nokta, herhangi bir çizginin başlangıcı, iki çizginin kesiştiği yer ya da bir çember yani dairenin merkezidir.

Masonlukta nokta, genellikle bir diğer geometrik şekil olan çember ya da daire ile birlikte gösterilir. Bu nedenle de simgesel değerlendirmelerde “çember içinde nokta”dan söz edilir.

Bunun bir simge olarak yorumlarına daha sonra geleceğiz. Şimdilik çember ya da daireyi bir yana bırakıp tek başına noktadan söz edelim.

Bir kâğıt üzerine nokta nasıl konulabilir.

Ucu sivri bir kalem alırsınız. Kâğıda tek bir kere dokunursunuz. Orada bir nokta oluşur.

Nokta aslında o kadar küçüktür ki, gözle görülemez. Aşağıdaki çerçevenin içinde, tam ortada bir nokta var. Fakat normal koşullar altında onun orada olduğunu göremiyoruz.

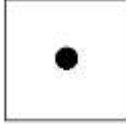

Burada gerçekten de bir noktanın bulunduğunu görebilmek için, onu bir grafik çizim olarak olduğundan daha büyük göstermemiz gerekiyor. İki kat büyütürsek belki görebiliriz:

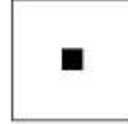

Şimdi buna “İşte bu bir noktadır.” diyebiliyoruz. Acaba öyle mi? Birkaç kat daha büyütürsek nasıl görünür acaba?

Şöyle mi?

Yoksa şöyle mi?

Bu şekillerin herhangi birine “nokta” diyebilir miyiz?... Yoksa birinin “içi dolu bir daire”, diğerinin de “içi dolu bir kare” olduğunu söylememiz daha mı doğru olur?

Şayet o bir “nokta” idiyse, büyütünce görünümü şöyle olamaz mıydı?

Belki de tümüyle amorf (şekilsiz)!

Kimileri noktanın tanımını yaparken, “içi dolu bir küçük daire” diyor ama görüyoruz ki öyle değil. Aynı işlemi iki çizgiyi kesiştirerek yapsaydık da farklı bir sonuca varamazdık.

Nokta, tüm geometrik çizimlerin başlangıcıdır; içi dolu herhangi bir başka geometrik biçim olamaz... Çünkü öyle bir şekil iki boyutludur; nokta ise tek boyutlu bile değil, boyutsuzdur. İçi dolu bir çizimin ancak sonsuz sayıda noktadan oluştuğu söylenebilir. Bu “boyutsuzluk” ise, içinde bulunduğu ortamdaki biçimlerin ölçülebilirlik düzeyine göredir.

Nokta, ister başlı başına olsun ister başka geometrik düzenlemeler kapsamında yer alsın, belki diğerlerine oranla pek küçük bir şeyi ya da odaklanmayı göstermek, belki apayrı oluş durumunu vurgulamak, başlangıç ya da sonu göstermek, oraya dikkat edilmesi gerektiğini belirtmek gibi amaçlarla kullanılmıştır. Ancak hepsinde de bunların belirginleştirilebilmesi için büyütülmüş bir biçimde gösterilmesi zorunlu olmuştur. Zaten bu amaçla çoğunlukla “içi dolu bir daire” biçimindeki geometrik şekil kullanılır ki, noktanın öyle tanımlanışının bundan ileri geldiğini de söyleyebiliriz.

Ancak amaç noktanın kendisini değil de bulunduğu yeri göstermek ise, şöyle figürler kullanılabilir:

+ × *

Bu geometrik şekiller de “nokta” ile bağlantısız birer simge sayılıp anlamlandırılabilir.

Masonlukta noktanın bir diğer geometrik yeri daha var: Simetrik yerleşimli üç nokta...

∴

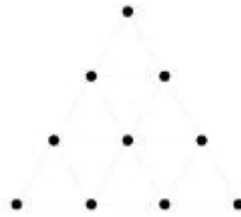
Bu uygulama bir sözcüğün kısaltılmış ya da şifreli bir tarzda kullanılışında gösterilir. Ne anlama geldiği ancak bütünü göz önünde tutularak belirginleştirilebilir.

Bu kullanım başka uygulamalarda yan yana üç nokta (...) tarzında ya da bir başka şekil (örneğin bir yıldız: ★) kullanılarak yapılır. Masonluktaki geçerli ve geleneksel, salt Masonluğa özgü uygulama da bu iç noktadır.

Acaba bunu Masonlukta çok önem verilen üç sayısı ile mi bağdaştırmak uygun düşer yoksa daha sonra değineceğimiz çok önemli bir simge olan eşkenar üçgen (delta) ile mi?

İkincisi akla daha yatkın gibi görünüyor.

Masonlukta bu üç nokta biçimindeki düzenleme bir simge olarak değerlendirilmez. Fakat sadece noktalardan oluşan, gene eşkenar üçgen biçimini alan bir simge de var:

Buna “tetraktis” deniliyor. Dört sıra hâlinde yerleştirilmiş on nokta... Kimilerine göre Pitagor ekolundan, kimilerine göre ise Kabala’dan alınma bir simge. Yorumu da ona göre yapılıyor. Bir de noktaları birleştirilen çizgiler düşünülürse, burada on bir eşkenar üçgen, birçok paralelogram (kenarları paralel dar açılı dörtgen) ve bir eşkenar altıgen var. Sayısal simgecilik yöntemiyle ve farklı bakış açılarıyla çeşitli değerlendirmeleri yapılabilir.

Hele bu noktalardan her birinin yerine birer harf ya da başka şekiller yerleştirildiğini düşünün... (Yapılmayan iş değil.) Öyle bir durumda bu geometrik düzenlemeye o kadar çok açıklama getirilebiliyor ki... Fakat bütün bunların Masonluktaki simgesel değerlendirmeler kapsamında yer aldığını söylemek doğru olmaz.

Çizgi

Boyutsuz noktadan tek boyutlu düzenlemeye geçince çizgiye ulaşırız.

Çizgi denilen şey nedir ki?... Sonsuz sayıda noktanın art arda dizilişiyile oluşan bir geometrik şekil...

Genel geometride üç tür çizgiden söz edilir: Düz çizgi (hat), kırık çizgi (en az iki ayrı doğrultuda düz çizgiden oluşan çizgi) ve eğri çizgi.

Bunlardan ikinci ve üçüncüsü tek boyutlu değil, çift boyutlu geometri çerçevesine girer ve Masonluğun geometrik bakımdan ilgi alanında değildir. İki veya daha çok çizgiden oluşan hatta başka geometrik şekillerle de birleşen, simgesel nitelikli geometrik düzenlemeler vardır.

Masonlukta ilgi alanı olan düz çizgidir; buna “doğru” da denir.

Aslına bakılacak olursa, “düz çizgi” diye de bir şey yoktur; “eğri” vardır. Dolayısıyla tek boyutlu bir geometriden söz edilemez. Her çizim en az iki boyutludur ama ikinci boyut sonsuz ölçüde “0”a yaklaştığında buna “tek boyut” denilmektedir. Nitekim düz çizgi oluşturmak için kullanılan cetvelin kenarı aslında dümdüz değil, yer yer biraz eğri bükürü ya da kırıklıdır ama bunu görebilmek için ona mikroskopla bakmak gerekir.

Çok sayıda eğriden oluşan bir çizgi, şöyle bir şeydir:

Eğri ve doğru, geometrik bakımdan olduğu kadar mecazî anlamda da kullanılır. Onurlu ve dürüst bir kimse “doğru”, kaypak ve art niyetli bir kimse ise “eğri”dir. Ancak acaba kesinlikle tam doğru olan, doğruluktan en küçük bir sapma bile göstermeyen bir insandan söz edebilir, böyle bir kişi gösterilebilir mi? Doğru olduğunu söylediğimiz kimse, başkalarından daha az eğriliği olan ya da eğriliği varsa bile dikkati çekmeyen kişi değil midir?

Şimdi o eğri çizgiyi üstten ve alttan iyice bastıralım. Ortaya şöyle bir çizgi çıkar.

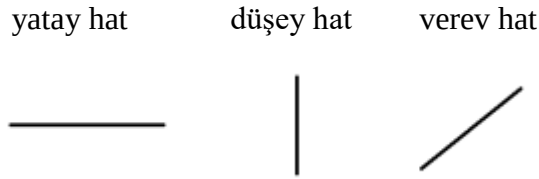
Hâlâ eğri bükürlükleri var ama büyük ölçüde azalmış... Tıpkı bir insanın eğriliklerine neden olan olumsuz bireysel niteliklerini yer yer bastırması, giderek daha doğru bir insan olmaya çalışması gibi...

Dolayısıyla mecazî anlamdaki eğriliğin, çeşitli kaynaklı birçok farklı etkilenmeden ileri geldiğini söyleyebiliriz. Kişi ne zaman kendisini tüm bu dış etkenlerin hepsinden sıyrıp her bakımdan bütünüyle “özgür” olabilirse, ancak o zaman tam doğru olabilir.

Nitekim “düz çizgi” de sadece bir tasarım, bir varsayım, bir kabul, bir idealdir.

Bunu unutmayalım ama gerek doğada gerek çizimde tam bir düz çizgi varmış gibi bununla bağlantılı incelemeyi sürdürelim. Çünkü yapılacak irdeleme ve değerlendirmeler bakımından başka çaremiz yok!

Düz çizginin, görünümü bakımından üç ayrı biçiminden söz edebiliriz:

Aslında her çizgi, yatay ve düşey yönlerle bir açısı olduğu için “verev” (eğik ya da diyagonal) olarak adlandırdığımız çizgidir. Nasıl aslında “tam bir düz çizgi” yoksa, tam yatay ve tam düşey hat da yoktur. Bunlar, verev çizginin eğiklik açısı görülemeyecek, ölçülemeyecek kadar küçülüp “0”a iyice yaklaştığında oluşur.

Açı konusuna daha sonra geleceğiz.

Bir sonraki aşamaya geçmeden önce, çizginin kalınlığından da söz etmeliyiz.

Nokta aslında boyutsuz olduğu için, düz bir çizginin uzunluğu vardır ama kalınlığı yoktur. Buna karşın bir geometrik çizimde her çizgiye belli bir kalınlık verilir. Bunun öncelikli amacı görülebilmesini sağlamak içindir. Ancak çizgiye ikinci bir boyut daha verilerek, değişik kalınlıkta çizgilerin bir arada kullanılması da söz konusu olur. Bu yapılırken, kalın çizgilerin daha önemli ya da öncelikli, incelerin ise daha düşük düzeyde önem taşıdığı söylenebilir.

Geometrik çizimlerde çeşitli amaçlarla kullanılan başka çizgi biçimleri de vardır. Bunların arasında kesikli çizgiler, birbiri ardınca noktalardan oluşan çizgiler, uçları ok biçiminde ya da bir başka işaret ile sonlandırılan çizgiler en yaygın uygulamalar arasında sayılabilir. Ancak bunlar Masonlukta ya da bir diğer alanda simgesel anlamlarla değerlendirilen türden çizgiler değildir.

Birisinin eline bir kâğıt ile kalem verip, bir düz çizgi çizmesini söyleyecek olursanız, büyük olasılıkla çizeceği hat, kendi duruşuna göre yatay olacaktır. Bunun nedeni, insanın kendisini sanki bir yatay düzlem üzerindeymiş gibi duyumsamasıdır.

Tek başına yatay çizgi, insanın ayaklarının üzerinde durduğu düzlüğü, “yer” kavramını, durağan ve edilgin (pasif) oluşu, fiziksel anlamda negatifi, ortaya herhangi bir şey konulmamışlığı, bir bakıma dişiliği, olanı olduğu gibi kabul edip onunla yetinmeyi simgeler.

Düşey (dikey) çizgi ise elbette tüm bunların karşıtını temsil eder. İnsanın yükselişini, dolayısıyla “gök” kavramını, bireyselliği, devingen ve etkin (aktif) oluşu, fiziksel anlamda pozitif, bir şey oluşturmayı, dolayısıyla güç ve otoriteyi, erkekliği, alt ve üst arasındaki bağlantıyı, arayış ve ilerlemeyi simgeler.

Böyle olunca, düşey çizginin yatay çizgiye oranla ve onunla diyalektik bir ilişki içinde daha üstün kavramları simgelediğini görüyoruz. Nitekim bu nedenle hiçbir zaman “düşey hattan yatay hata geçiş” diye bir eylemden söz edilmez, “yatay hattan düşey hata geçiş” üzerinde özenle durulur. Bu nedenle ikisi bir araya getirildiğinde kalınlık farkı da gözetilir.

Ancak buna başka açıdan bakanlar da olabilir. Özellikle konuya teist nitelikli bir dinsel anlayışla (yaratıcı ve yönetici tanrı varlığı inancıyla) girilecek olursa; yatay hattın anlamı değişmez ama düşey hat yükselişi değil, yeryüzüne düşüşü simgeler.

Düşey çizginin aynı zamanda “bir” sözcüğüyle dile getirilen kavramları da simgelediği de benimsenir. Aslında bir rakam olarak bir, küçük bir düşey çizgi biçimindedir; yazıda bunun altına bir taban yapılışı, yatay çizgiyle bağlantısını gösterir. Tepesine bir kuyruk takılışı ise yukarıya doğru uzantının sonsuz olmadığını, belli bir aşamada sona erdiğini göstermek içindir.

1

Buradaki 1 sayısının temeli ince kendisi kalın. Elbette bunun tersini yapmak da olanaklıdır. Bu ise çizime farklı bir anlam getirir.

Kısaca verev çizgiden de söz edelim: Bu çizginin, yatay ve düşey hatlar gibi yalın, belirgin bir anlamı yoktur. Bir simge tarzında kullanımı, olmamışlığı, oturmamışlığı, yetersizliği, kararsızlığı, uygunsuzluğu, belirsizliği, kişinin davranışları bakımından umursamazlık ve önemsemezliğini hatta kimi zaman aykırılığı niteler. Bu anlamlar, yatay ve düşey çizgilere verilmekte olan simgesel anlamlardan ileri gelir.

İDEOGRAFI

Burada, bu çalışmanın başından beri ne yazık ki ihmal etmiş olduğumuz bir kavrama, ideografi terimine değinmekte yarar var.

Bir düşünce, bir kavram ya da soyut bir tasarımı temsil eden ya da çağrıştıran somut bir şekil, bir nesne, bir işaret, bir söz ya da bir harekete “**simge**” diyoruz. Ancak simge bu kadarla kalmaz; bir resim, bir heykel, canlı ya da cansız bir varlık hatta bir başka tasarım bile olabilir.

Simgenin Grekçe kökenli olup Batı dillerinden dilimize dönüştürülmüş karşılığı “sembol”dür. Günümüzde bu sözcük, hâlâ simge sözcüğünden daha sık kullanılıyor. Bu kullanımda simgenin ve sembolün farklı anlamlar taşıyormuşçasına kullanıldığı da görülüyor. Oysa ikisi de aynı şey, tanımları farklı değil. Bunun kanıtı ise pek basit: Per iki sözcüğün Batı dillerindeki karşılıklarına bakılırsa, birinin diğerinden farklı olmadığı hemen görülür. Ancak bu arada “belirtke” (amblem) ve alâmet sözcüklerinin tanımlarının simge (sembol, eski dilde remiz) ile aynı şey olmadığı da göz önünde tutulmalı...

Ne yazık ki dilimizde Batı dillerinden dönüştürülmeye alınmış birçok sözcük ve terimin yalın Türkçe karşılığı yok. Ancak bu deyişle dilimizi küçümsemekte, zayıf olduğu ve kavramların yansıtılabilmesi bakımından yetersiz görüldüğü sanılmasın. Türkçemizde kullanılmakta olan öyle sözcük, terim ve deyimler var ki, bunların da diğer birçok dilde tam bir karşılığı, kesin eş anlamlısı yok.

Nitekim şu andaki konumuz olan, Batı dillerinden dönüştürülerek alınma ideografi de kolayca tanımlanabilir ama Türkçe eş anlamlısı yok. Bunun için üzölmek gerekmez. Aynı sorun başka diller için de aynen geçerli. Onlarda da birbirlerinden, bu arada yalın Türkçeden de alınarak dönüştürölme birçok sözcük ve terim görebilirsiniz.

Az önce değinmiş olduğumuz üzere, simgenin birçok türü olabilir. Bu türlerden biri de “geometrik çizim” de diyebileceğimiz, doğada kendiliğinden var olmayan, insan eliyle kâğıt ya da bunun yerini tutan bir başka nesne (taş, tahta, metal, kumaş vb.)üzerinde oluşturulmuş şekillerdir. Simgenin bu türü “**ideogram**” olarak anılır. Sözlük anlamı bakımından “düşünce ya da kavram yazımı” demektir. Bunu şöyle de tanımlayabiliriz: “Bir düşünce ya da kavramın söz ya da harflerle değil, bir çizim ya da şekil ile belirtilmesi”...

Dolayısıyla, ideogramın bir “**grafik simge**” olduğunu da söyleyebiliriz; insanın belli düşünce ya da kavramları anlatabilmek amacıyla çizimle oluşturduğu bir simge...

İdeografi ise “düşünce ya da kavram çizimi” demektir. Aralarındaki fark şudur: İdeografi bir çizimin tasarlanması ve oluşturması eylemidir. Bunun sonucunda ortaya çıkan ürün ideogramdır. Genellikle bizden önce başkaları birtakım ideogramlar oluşturmuş ve bunları önümüze hazır olarak koymuştur. Biz onların nasıl oluşturulduğunu, niçin öyle olduklarını pek düşünmez ve hazır konarak oldukları gibi alıp kullanırız. Aslında böyle yapmayıp, kendi ideogramlarımızı oluşturmaya da girişebiliriz. O zaman uygulayacağımız yöntem ideografidir.

Bir simgenin çok farklı hatta birbirleriyle ilgisiz ya da çelişkili yorumları olabilir. Kişi belli bir simgeyi ne anlamda, hangi düşünce ya da kavramı yansıtmakta kullanmak istiyorsa, öyledir.

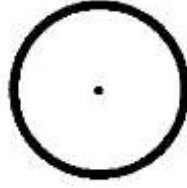
Bu durum elbette ideogram için de geçerlidir. Onu üretmiş olan kişinin amacı ile kullanmakta olanların görüşü farklı olabilir. Nitekim bu nedenle birçok ideogram, farklı alanlarda ya da kültürlerde değişik anlamlara çekilir.

Örneğin biraz irdelemiş olduğumuz “çizgi”nin Masonlukta benimsenen bir anlamı vardır. Bu geometrik şekil Masonluğa özgü bir ideogram değildir; başka kurum ve toplumsal ortamlarda birçok değişik anlama gelmek üzere kullanılır. Hatta Masonlukta çeşitli görüş ve anlayış farklarından ötürü bir mason kuruluşundan diğerine bile farklı bir anlama çekilir.

Nokta ile başlamıştık; aslında boyutsuz bile olsa grafik olarak en basit ideogram, hiç kuşkusuz “nokta”dır. Diğer hepsinin başlangıcıdır. Ancak iş noktayı bir simge olarak alıp yorumuna geldiğinde, ayrıntılı ideogramların çoğundan daha karmaşık kavramlarla karşılaşabiliriz.

MATEMATİKSEL DÜŞÜNCE

Bu aşamaya gelince, izleyecek aşamalarda gerekli olacağı için ister istemez önce “bir çember (daire) içindeki nokta” tarzındaki simgeye bakmamızda yarar var.

Çember (daire), bir merkezden eşit uzaklıktaki noktaların birleşiminden oluşan geometrik şekildir. Burada noktalar, yan yana gelince bir eğri oluşturmaktadır ama birbirlerini bir düzen ve disiplin içinde izlemektedirler.

Bu simge, Masonlukta birbiriyle âdeta taban tabana zıt denilebilecek anlamlarda değerlendirilir. Bunlardan biri uyarınca buradaki çember “sonsuzluk” kavramını, diğerine göre ise “sınırlılık” kavramını simgeler. Kimi masonların değerlendirmesi uyarınca, her iki yorum bakımından da Masonlukta “son simge” olmalıdır: Birine göre bundan sonrası sonsuzluktur; diğerine göre de burada hepsi bu kadardır ve bundan sonrası yoktur.

Dolayısıyla bazı görüşler uyarınca çember, evrenin ve doğa gerçeklerinin sonsuzluğunun bir simgesidir. Diğer görüşler de evrenin ve doğa gerçeklerinin insan için sonsuzluğuna katılır ama çemberi, bunların karşısında insanın düşünce olanağının ve akıl yeteneğinin sınırlı kalışını vurgulayan bir simge olarak yorumlar. Nitekim bu amaçla çember, bir simge olarak, mutlaka merkezinde yer alan nokta ile birlikte gösterilir.

Bir diğer değerlendirmeye, çember makrokosmosun, nokta mikrokozmosun simgesidir. Bu ikisi, aslında birbirinden ayrılamayan bir “bütün”dür. [\[Bu bağlamda “Makrokozmostan Mikrokosmosa Etkileşim ve Enerji” başlıklı yazı ilgi çekici olabilir.\]](#)

Çemberin çiziminde önce merkez olacak bir nokta saptanır ve çizimi **pergel** kullanılarak sağlanır. Bu simgenin yorumu, nokta ile pergelin simgesel anlamlarıyla bağdaştırılarak yapılır. (Bir somut simge olarak pergel, daha sonra gündeme gelecek.)

Bir başka değerlendirmeye göre çember, çiziminde bir noktadan başladıktan sonra hiçbir geometrik değişime uğramaksızın gene aynı noktaya dönülmesini sağladığı için, “ne başlangıç ne de son” sayılır. Bir diğer deyişle, “başlangıç” ile “son” özdeş olur. Böylece çember, “evren” kavramının simgesi olarak benimsenir.

Bu simgenin değerlendirilmesinde, hemen tüm masonik yorumcular, “nokta”nın bir masonu simgelediğinde birleşir, ancak çemberin anlamında ayrılır.

Masonlukta çember ile kimine göre “bir masonun görevleri”, bir başkasına göre “bir masonun hiçbir zaman ayrılmaması gereken kurallar”, bir diğerine göre “insanın düşünüşü ve yetilerinin sınırsız oluşu”, buna karşı çıkanlara göre ise “bir masonun özgürlüğünün sınırsızlığı” simgelenir. Diğer yorumlarda, özellikle “görev” ve “kural” kavramlarının tanımlanmasında da ayrılıklar vardır. Kimisi burada “bir masonun insanlığa kadar uzanan tüm çevresine karşı olan nesnel görevleri” şeklinde bir değerlendirme yapar; kimisi de görevi “Tanrı’ya ve azizlerine karşı olan yükümlülükler” ile özdeşleştirir. Bir masonun bağlı olması gereken kurallar konusu da benzer bir şekilde betimlenir.

Karmaşık ideogramlardan önce bu aşamaya kadar sözünü etmiş bulunduğumuz çizgilerin matematiksel düşüncedeki yerine bakalım.

Kısa bir yatay çizgi, simgesel anlamının doğal sonucu olarak “negatif” ya da “eksi” kavramını yansıtırken, bunun karşıtı olan “pozitif” ya da “artı” kavramı salt düşey çizgiyle değil, düşeyin yatay üzerine yerleşmesi biçiminde gösterilir. Belki de bu, yatay çizginin düşey çizgiye oranla tek üstünlüğüdür; bu bağlamda düşey çizgi, yatay ile birlikte gösterilmeye gereksinme duyar.

Her iki kolu eşit bir düşey ve bir yatay hattan oluşan bu ideogram, matematiksel düşüncenin yanı sıra, simgesel bakımdan birçok anlama çekilebilir.

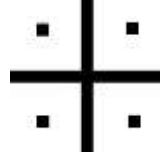
Bu şekil, bir ideogram olmadığında, “nokta”yı daha doğrusu “noktanın yeri”ni belirtmek amacıyla da kullanılır. Kimi zaman bu yetersiz bulunup, bir çember ile de desteklenir.

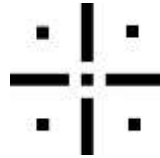
Bu şekli bir ideogram olarak alıp, buna bir anlam bağlamak olanaklıdır: “Bu noktadan her yöne uzanılabilir” gibi... Buna karşılık noktanın yeri bir + ya da x ile gösterilince, oradan sadece o yönlerde uzanmanın söz konusu olduğu gibi bir anlam çıkar.

+ biçimindeki şekil “artı” ya da “pozitif” anlamına çekildiğinde, yatay ve düşey çizgilerin hangisinin altta, hangisinin üstte olduğunun önemi yoktur. Eğer bunun da belirtilmesi özellikle gerekiyorsa yani ideogram biri altta diğeri üstte olan iki çizgiden oluşuyorsa, burada bir buluşma ya da kesişme olmuyor, iki çizgi birbirine değmeden geçiyor, sadece üstten bakılınca kesişir gibi görünüyor demektir. İşte o durumda ortaya üçüncü boyut çıkmıştır. Bunun çiziminde, bir tasarımsal derinlik oluşturmak gerekir. Bu ise konuyu matematiksel düşüncenin, dolayısıyla yüzey geometrinin dışına çıkarır, “tasarı geometri” denilen teknik alana yönlendirir.

+ biçimindeki çizim, tarih boyunca birçok kültürde, farklı kavramları simgeleyen bir ideogram olarak kullanılmıştır; kimi yerde “yok” kavramına karşıt olmak üzere “var”, bu düşünceden hareketle kimi yerde “madde” (özdek) ya da “fiziksel varlık”, kiminde “tanrı”, özellikle de “doğayı oluşturan dört öge”... [Bu konuda **“Doğa, Dört Element ve Simgesel Değerlendirme”** başlıklı bir yazı var.]

Ancak bazı Doğu felsefelerinde bu bağlamda dört değil, beş öge söz konusu olunca, bu ideogramın bir de şöyle belirtilmesi söz konusu olur:

Her ikisinde de noktanın “öge” anlamına gelmek üzere kullanıldığı da ortaya çıkar. Aslında burada o noktaların kullanılması zorunlu değildir; + biçimindeki bir figür hem dört hem beş öge düşüncesini yansıtmak için yeterlidir; gerisi insanın zihninde oluşur. Ancak bu zihinsel oluşum için, öyle düşünmenin gereği vardır.

Bir başka bakış açısından, + biçimindeki ideogramın yatay kolu “madde” ya da “özdek” kavramını, düşey kolu ise “ruh” ya da “tin” kavramını temsil eder. Böylece bu ideogram, madde ile ruhun, iki karşıt nitelik taşımalarına karşın ayrılmaz bir bütün olduğunu vurgular.

Nitekim bu yorum özellikle Hristiyanlıkta çok kullanılmıştır. Buna Latince **“crux”** denir. Sözlük anlamı bakımından bu “çapraz” demektir ama özellikle dinsel bağlamda düşünüldüğü için “haç” denmiştir. Bu figürün Hristiyanlıkta çok kullanılması, onun ille ve bir tek Hristiyan dinine özgü bir simge olduğunu göstermez. Dolayısıyla, bu figürü betimlemek için “haç” kavramını kullanmaktan kaçınmanın gereği yoktur; öyle bir tutum, Hristiyanlık dışındaki bir dinsel inancı olan bir kişinin anlamsız bağnazlığı olur.

İkili oluşumlarda, gerek fizik gibi doğa bilimleri gerekse felsefede bu işaret hep “pozitif” anlamındadır.

İşin ilginç bir yanı var ki, o da bunun matematikteki kullanımına ancak 16. yüzyılda başlanmış olmasıdır. Yazıda + bundan önce de “iki şeyi birleştiren” anlamında kullanılırdı ve bu kullanım bilimin yanı sıra düşünce alanında da geçerliydi.

Crux

Haç denilince, söz konusu figürdeki düşey ve yatay kolların boyu eşittir. Ancak ille öyle olması zorunlu değildir. Öncelikle Hristiyan dinini anımsatan bir simgeden söz edeceksek, yatayın boyu düşeyin yarısı kadar olup, yukarıdan üçte bire yerleşmiştir.

Buna elbette “Hristiyan Haçı” denilebilir; Latince **“crux emmissa”** olarak geçer. Bu figür Hristiyanların zihninde İsa’nın üzerine gerilmiş olduğu çarmıhı çağrıştırdığı için öyle nitelenmiştir. Ancak bu, Hristiyanlığın Roma İmparatorluğu’nun resmî dini olarak kabul edildiği 325 yılından sonradır. Bundan önce ise, Paganizm’in baskısı altında kalan ve dinlerini gizli bile tutmak zorunda kalan Hristiyanlar, İsa’yı şöyle bir figür ile simgeleyerek anardı:

Bu figür açıkça bir balığı temsil eder. İsa’nın niçin böyle bir figür çizilerek simgelendiği ise ona “Balıkçı Kral” dendiği içindir. Niçin öyle dendiği ise buradaki konumuzun dışında kalır ama bu figür de açıkça bir ideogramdır. (Kuyruklu bir yarım “vesica piscis” = Birbirlerinin merkezinden geçen iki çemberin ortasında oluşan geometrik şekil... Buna daha sonra bir başka geometrik biçimin oluşturulması tekniği bakımından değinmek gerekecek.)

Bir adım geriye, “crux emmissa” (immissa) olarak anılan ideograma dönelim.

Bir etimolojik açıklamaya göre, Latincedeki “crux” sözcüğü aslında “işkence etmek” anlamına gelen “cruciare” kökünden türetilmiştir. Haça bu nedenle “crux” denmiş olduğu ileri sürülür.

Etimolojik olarak doğru ama tarihte cezalandırılmak, işkence edilmek üzere çarmıha gerilmiş tek kişi İsa değildi ki!...

Bu durumda farklı bir oluşumla karşılaşmış oluyoruz. Önce bir düşünce ve sonra bunu yansıtmak üzere kullanılan bir grafik yerine, önce somutlaştırılmış bir grafik üzerine benzetmeyle oluşturulmuş bir düşünce var. Bu durumda ise “crux emmissa” biçimindeki haça ideogram denilemez; çünkü ona kesin ve değişmez bir anlam yüklenmiş ve böylece bu geometrik çizim bir simge olmaktan çıkarılıp bir ambleme dönüştürülmüştür.

Bu figür, bir işkence âletini anımsatmakta olsa da olmasa da kollarını iki yana açmış insanı simgeler. Nitekim tarih boyunca daha önceki birçok kültürde de bu anlama gelen bir ideogram olarak kullanılmıştır.

Aslında bunu “**crux ansata**” ya da “ankh” olarak anılan bir diğer ideogramın basitleştirilmiş bir figürü olarak düşünmeliyiz:

Ankh nedir ve özellikle bunun kullanıldığı Antik Mısır gibi kültürlerde ne anlama gelirdi?

Bu apayrı bir konudur; “ölüm” ve “ölümsüzlük” kavramlarıyla bağlantılıdır ve uzun bir incelemeyi gerektirir. Ancak bunun doğrudan “insan” için kullanılmış bir ideogram olduğunu söylemek de yanlış sayılmaz.

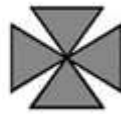
Crux konusu bu kadarla kalmıyor; başkaları da var. Ancak bunların çoğu bir ideogram yani bir simge değil birer amblemdir. Fakat konu açılmışken Masonluk ile de bağlantılı olabilen örneklerini verelim.

Masonluğun ileri ve yüksek derecelerinden bazılarında “Tapınak Şövalyeleri Haçı” olarak anılan bir amblem vardır. Asal olarak bunun rengi kırmızıdır. **Crux Pattée** (Pençeli Haç) olarak anılır. Onun daha kaba bir şekli ise **Malta Haçı** adını taşır.

Pençeli Haç

Malta Haçı

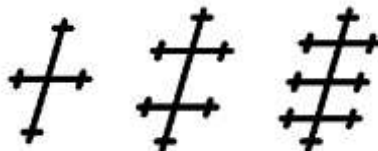

Görünümü bakımından diğer haçlarla hiç ilgisi olmayıp **X** şeklindeki bir haç da Masonluğun bazı ileri ve yüksek derecelerinde kullanılır. “Aziz Andre Haçı” olarak anılan bu simge, iki kolun çapraz olarak omuzlara yaslanmış şekilde tutuluşunu temsil eder. Bu ise bir amblem değil simgedir çünkü Aziz Andre’nin çarmıha gerilişi öyküsüyle bağlantılıdır. Bun “**Crux Decussata**” adı verilmiştir. İskoçya ile bağlantılı olduğundan genellikle mavi renklidir.

Crux Decussata

Crux Emmissa tarzındaki haçın Masonluktaki kullanım yerlerinden biri de Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti’nde, üst düzey yöneticilerin alâmetleridir. Bunlar birden çok standart haçın hafifçe vev bir tarzda birleşiminden oluşur. İşin ilginç yanı, bunların aynı zamanda Katolik mezhebinde kullanılmakta oluşudur: Sırasıyla piskopos, kardinal ve papa...

Tau

Eğer yatay çizgiyi düşeyin tepesine yerleştirecek olursak, T harfi biçimindeki çizime varırız.

Bu ideogram Latince “**crux commissa**” olarak anılır. Hristiyanlıkta her tür haç bir azize bağlandığından, buna da “Aziz Antuan Haçı” denmiştir. Burada yatay hat düşeyin tepesine yerleşmiş olduğundan, bir ideogram olarak yaşam ve güvenliğin simgesi olarak benimsenebilir.

Bunun üzerine bir de çember yerleştirirsek, basit ya da süslenmemiş bir Ankh’a varırız. Çoğu yerde bu ideograma “halkalı tau” denir. Latince “**crux ansata**” olarak adlandırılır.

İşte bu doğrudan “insan” kavramını yansıtır.

Dört “tau”nun bir haç şeklinde birleştirilmesiyle, Masonluğun bazı ileri ve yüksek derecelerinde kullanılan bir simge oluşturulur. Ortaçağ ve öncesinin Kuzey Avrupa ülkeleri ve ırklarının kültürlerinden alınma olup, kökeni bakımından Hristiyanlık ile hiçbir ilgisi olmayan bu haç **Tötonik Haç** olarak anılır.

Masonlukta, dört kollu Tötonik Haçın yanı sıra, üç kollu olanı da kullanılır. Buna “**üçlü tau**” dendiği de olur. Ancak üçlü tau, **T** ve **H** harflerinin birleşiminden oluşan bir simge olarak da yorumlanır ve açılımı “Templum Hierosolmae” (Kudüs Mabedi) olarak verilir.

Tötonik Haç

Üçlü Tau

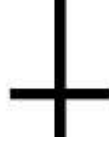
Bunların yanı sıra bir de dört gama harfinin birleşiminden oluşan “**Gamalı Haç**” vardır. Nazilerin kendilerine amblem edinmiş olduğu bu simge, “**Svastika**” olarak da anılır ama Hint kaynaklı olan asıl Svastika bunun tam tersidir.

Gamalı Haç

Svastika

Yine geriye dönelim. Bu kez Crux emmissa'yı başaşağı çevirelim yani yatay çizgiyi yukarıya değil de aşağıya daha yakın olarak yerleştirelim.

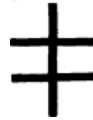
İşte bu figür üzerinde bir yorum yapabilmek, bunun da bir ideogram olup bir simgesel anlam taşıdığını söyleyebilmek zor... Çünkü bu figür doğada ya da yaşamda herhangi bir olguyu çağrıştırmıyor. Sadece Hristiyanlıkta “Aziz Petrus Haçı” olarak biliniyor, o kadar. Pek özel olarak, psikolojide “alt bilinç” kavramını temsil etmek üzere kullanılır. Buna göre önceki de “üst bilinç oluyor ki, öyledir.

Bu çizimin bir parçası daha ayrıntılı ve karmaşık ideogramların bir ögesi olarak da görülür. Buna bir örnek olarak da şu çizimi gösterebiliriz:

Bu ise bir yandan astronomi ve astrolojide Neptün'ün simgesidir, diğer yandan insanın gurur ve bencillikten uzaklaşıp öz eleştiri yapmasını simgelediği benimsenir. Hinduizm'de “Nirvana” kavramının simgesi olarak görülür.

Bu tarz ideogramlar sadece Hristiyanlıkta kullanılmaz. Örneğin şu şekildeki bir çizim, botanikte “zehirli” anlamında kullanılır.

Şöylesini ise alşimistler “azot tuzu”nun amblemi olarak benimsemiştir.

Bu son iki ideogram öyle özel anlamlıdır ki, düşünsek, bunlara belki çok farklı bir anlam veririz. Hiçbir anlam veremeyebiliriz de... İkincisi daha iyi ve daha doğru çünkü bir ideogram söz konusu olunca biçimden düşünceye gitmemeli, düşünceden biçime varılmalıdır.

Hristiyanlık öncesi tarihli kültürlere uzanıldığında, eşit kollu haç biçimindeki çizimin hayli farklı anlamlarda değerlendirildiği görülür. Özellikle Asur ve Antik Mısır uygarlıklarında bu figür için “tekerlek haçı” anlamına gelen bir terim kullanılmıştır. Bunun nedeni de bu figürün tekerleğin icat edilmesini temsil etmekte oluşudur.

Bunu biraz daha öteye götürürsek, konu basitçe tekerleğin icadı ile kalmaz; böylece “teknik” oluşturulmuş bulunmaktadır. Tekniğin ortaya çıkışı ile birlikte toplumun gerek sosyal gerek kültürel yapısında büyük bir değişim oluşur. Bu nedenle de işte bu figür bir bakıma “devrim” kavramını da yansıtır.

Burada haç, kaçınılmaz olarak çember biçimindeki bir çizim ile birliktedir. Dolayısıyla bu figür “güneş”in simgesi olarak da benimsenmiştir.

Matematiğe dönelim...

Üst üste iki kısa yatay çizginin Matematikte “eşit” anlamına geldiğini biliyoruz.

=

Bunu hem sosyal bilimlerde hem felsefede mecazî bir anlam taşımak üzere de kullanabiliriz.

Daha önce verev çizginin “aykırılık” düşüncesini de yansıttığına değinmiştik. Şu halde eşitliği simgeleyen ideograma bir verev çizgi ekleyerek bu olguyu yadsıyabilir, bunu matematikte olduğu gibi “eşitsizlik” kavramını nitelemek üzere bir ideogram olarak alabiliriz.

≠

Peki, bunun düşeyi söz konusu olamaz mı?

Neden olmasın!

||

Bu ideogram, genellikle benimsendiğine göre, bir bütünlenmişliği, tamamlanmışlığı simgeler. Sonra bunu da önceki gibi “bütünlenmemiş”, “tamamlanmamış”, “noksan” anlamını verecek bir biçime getirebiliriz.

⋈

Düşey ve yatay çizgilerin kesişerek bir ideogram oluşturması gibi, iki karşıt verev çizginin bir ideogram oluşturması da söz konusudur. (Bunu yukarıda sözünü ettiğimiz Aziz Andre Haç ile bağdaştırmak zorunlu değil.)

×

Bu ideogram birçok yerde “yok”, “hayır” gibi anlamlara gelen bir simge olmakla birlikte, kimi kültürlerde çok daha değişik değerlendirmeler de yapılır. Matematikte bu figürün 10 sayısının karşılığı olduğunu, nitekim Romen rakamlarında o amaçla kullanıldığını unutmayalım.

MASONLUKTAKİ GEOMETRİK SİMGELER

Gerçi Masonlukta bazılarının daha önce söz etmiş olduğumuz ideogramlara eklenecek olanları var ama onlardan önce bunları oluşturan geometrik gereçlerden söz edelim.

Bize öncelikle bir kalem gerek... Sonra bir cetvel, gönye, pergel hatta belki bir de iletki...

Kalem

Yazı yazmak ve çizgi çizmek için kullanılan bu gereç, öncelikle bir standart kurşun kalem biçiminde düşünülürse de Masonlukta bir simge olarak, bir kanatlı hayvan tüyünden yapma ve tip bir mürekkep hokkasına daldırılarak kullanılan eski tip bir kalem biçiminde gösterilir.

Bu simgenin, planlı ve programlı yapılan çalışmada ya da düşüncenin olumlu bir tarzda eyleme konuluşunda, her tasarım ve olayın küçümsenmeden ve önemsiz sayılmadan kaydedilmesi gerektiğini yansıttığı benimsenir. Bu “kaydetme” sözü ise, birbirleriyle çelişkili anlayış ve eğilimleri olan masonik yazarlarca, farklı şekillerde yorumlanır. Kimine göre, her söz, tutum ve davranış, zamanı geldiğinde hesabı sorulmak üzere, bir yüce aşamada saklanmaktadır; bu yüce aşama, tanrısal niteliklidir. Kimine göre ise her mason, kendi söz, tutum ve davranışlarının doğru olup olmadığını kendisi değerlendirecektir; buna göre kalem, “öz eleştiri” kavramının simgesi olmaktadır.

Masonlukta bir de aynı biçimin “iki çapraz kalem” şeklinde düzenlenmiş olanı vardır ama onun geometri konusuyla ilgisi yoktur; yazı işlerini yürüten bir görevlinin alâmetidir.

Cetvel

Düz hat çizmek ve ölçmek için kullanılan bir geometrik gereç olarak cetvel, doğru ve dürüst olmanın, çalışmada düzenli bir yöntem uygulamanın, olumlu ve yararlı gelişmenin simgesi niteliğindedir. Masonlukta özel olarak, masonların, masonik görevlerini iyi ve doğru olan yoldan şaşmaksızın yapmaları, zararlı ya da yararsız yönle eğilim göstermeden gelişip olgunlaşmaları, evrimsel doğrultuda ilerleme göstermeleri gerektiğini anımsatır.

Masonlukta genellikle 24 birimli bir cetvel kullanılır. Bazı uygulamalarda ise birimleri olmayan düz cetvel ile 24 birime bölünmüş bir ölçü cetveline ayrı ayrı yer verilir.

Bu durumda iki cetvel arasında fark vardır. Üzerinde birimler olmayan cetvel sadece kalem ile birlikte kullanılabilir ve düz çizgi oluşturmak için kullanılır. Birimli cetvelden ise ölçmek için ya da bir başka yere aktarmak üzere ölçü almak amacıyla kullanılır.

24 birimlik cetvel, simgesel olarak, günün 24 saatinin doğru ve dürüst olarak, iyi ve yararlı bir şekilde, gelişme ve olgunlaşma doğrultusunda doldurulması gerektiğini vurgular.

Bir sözcük olarak cetvelin bazı Batı dillerindeki karşılıkları, özellikle de Fransızcadaki “règle” ve İngilizcedeki “ruler” sözcükleri, nitekim diğer bazı dillerdeki karşılıkları, bir düzeni, kuralı ve sistematik oluşu dile getirir.

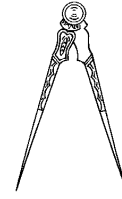
Pergel

Geometride “nokta”yı “çember” (*daire*) ile bağdaştıran, hemen tüm geometrik şekillerin ölçülerine tam uygun olarak oluşturulmalarını sağlayan bu âletin değişik amaçlar için kullanılan, bu nedenle ayrıntısında birbirlerinden farklı özellikleri olan iki türü vardır:

Tam ya da kısmî çember tarzında çizim yapmak ve başka şekillere ölçü vermek ya da işaretleme amacıyla kullanılan pergel.

Bir cisim ya da şekil üzerinden ölçü alarak bu ölçüyü başka bir yere taşımak ve karşılaştırma yapmak için kullanılan pergel.

Her iki tür pergel de Masonlukta çok önemli yeri olan simgelerdir. Fakat ölçü pergeli daha çok tanınır ve kullanılır. Türü belirtilmeden pergelden söz edildiğinde, genellikle ölçü pergeli anlaşılır. Ancak bu pergelin çizim işinde kullanılamayacağını da bilmek gerekir.

Pergel, bir çember çizerken, her türlü canlılığın başlangıcı olan “nokta”nın, ulaşılabilir olan tüm diğer noktalarla ilişkisini oluşturmaktadır. Bu uygulamada pergelin tepe açısı, onu kullananın bilgi ve yeteneğini temsil eder. Bu açı ne kadar geniş olursa, sonsuzluğa o kadar çok yaklaşma olanağı sağlanır. Ancak pergel ile çizilebilecek olan tanımlanmış bir çemberin boyutu gene de sınırlı olduğu için, şöyle bir simgesel yorum yapılır:

«Pergel, bir yandan gerçeklerin araştırılmasındaki ölçüyü, diğer yandan da bireysel dilek ve tutkuların sınırlı tutulmaları gerektiğini simgeler. Böylelikle pergel, aynı zamanda, bir masona görevlerini anımsatan bir simgedir.»

Masonlukta çok önemli simgelerden biri olan “hamtaş”ın yontularak “küptaş” haline getirilmesi sırasında, yontulan taşın tam “kübik” olup olmadığı, pergel ile sınanarak belirlenir. Bu sınamada, ölçü pergeli kullanılır. **“Kumpas”** olarak da anılan bu gereç, -az önce değindiğimiz üzere- bir uzunluğun ne kadar olduğunu ölçmeye değil, iki ölçümü karşılaştırmaya ve bir ölçüyü başka bir yere taşımaya yarar. İnsanın, evrenin boyutlarıyla karşılaştırıldığında, ne denli “küçük” olduğunu, “zaman” boyutunda ise yaşam süresinin kısalığını anımsatan bir simge olarak benimsenir. [Hamtaş, küptaş ve hamtaşın yontulması konuları için **“Simgelerin Kaynağı ve Önemi Üzerine Bir Çalışma”** başlıklı yazıya bakılabilir.]

Masonlukta pergel, yer yer tek başına kullanıldığı gibi, daha çok bir diğer önemli masonik simge olan gönye ile birlikte görülür. Fakat o birlikteliğin geometri konusuyla bağlantısı yoktur. [Aynı yazıda bu konu da özetle anlatılmaktadır.]

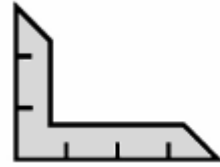
Gönye

Birer dik açı ile kesişecek hatları çizip oluşturmaya, kesişen hat ve yüzeyler arasındaki açının dik olup olmadığını kontrol etmeye yarayan gönye, bir geometrik gereç olduğu gibi, operatif masonların mesleklerinin uygulaması sırasında sık sık kullanmış oldukları âletlerden biridir. Günümüzdeki Masonluğun çok önemli simgelerinden biri olan bu âletin, “doğruluk” ve “dürüstlük” kavramlarının simgesi olduğu benimsenir.

Masonluktaki simgesel dille, gönyenin işlevi şöyle anlatılır:

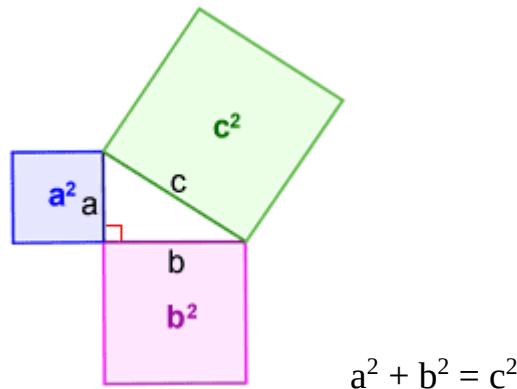
«Masonluğun amaçlarından biri hamtaşın yontulup işlenerek küptaş haline getirilmesidir. Bir küptaşın gerçekten de tam bir küp şeklinde olup olmadığını anlamak için, on iki ayrıtının her birinin tam birer dik açı olup olmadığına bakmak, altı yüzeyinin her birinin de pürüzlerden tümüyle arınmış olup olmadığını yoklamak gerekir. Bunu sağlayacak olan âlet ise gönyedir.»

Masonlukta genellikle dikey kolu üç birim, yatay kolu ise dört olan bir gönye kullanılır. Üç birimlik dikey kol “**bilim**”in, dört birimlik yatay kol ise “**akıl**” kavramının simgesi olarak alınır. Böylece gönye, bilimsel düşünme bu yöntemle değerlendirmenin simgesi olur.

Gönyenin düşey ve yatay kolları etkin (*aktif*) ve edilgin (*pasif*) öğelerin, olumlu ve olumsuzun, erkek ve dişinin yani genelde ikilikçi (*düalist*) ilkelerin, ayrıca iki ucu birleştirilirse tez ve antitezin birleşiminden oluşan sentezin, böylece evrensel ve diyalektik nitelikli “**denge**”nin simgesi olarak da kabul edilir.

Öte yandan gönye, kendiliğinden bir “**dik açılı üçgen**”in karşılığıdır. Bu üçgenin bir kolu 3 birim, diğer kolu da 4 birim uzunluğunda ise, bunları birleştiren kolun uzunluğu 5 birim olur. Bu ise, “**Öklit’in 47. Problemi**”nin çözümlerinden ilkidir; “Pitagor (*Pythagoras*) Kuramı” olarak da anılır ama ikisi arasında bir fark vardır.

Pitagor Kuramı’nın dediği şudur: “Dik açılı bir üçgenin birbirine dik kenarlarından birinin uzunluğunun karesi ile diğerinin uzunluğunun karesi, hipotenüsün karesine eşittir.”

Öklit’in 47. Problemi ise bunun tersini sorar:

«Dik açılı bir üçgende birbirine dik kenarların uzunlukları hangi **tam sayılar** olmalıdır ki, hipotenüs de bir tam sayı olsun?»

Bu problemin çözümü çok önemlidir. Çünkü pratikte sonsuz nitelikli bir yaklaşık yani kesirli sayı ile kesin sonuç alınamaz.

Dik kenarlar 3 ve 4 ise, hipotenüs 5'tir. Bu bir yanıttır. Gerek bunun gerekse ile 5 ile 12 sayılarının on katları, aranan ilişkiyi sağlamaktadır. Bundan sonra aynı sonucu veren sayılar sonsuzca sürer: 7 ve 24, 9 ve 40, 11 ve 60, 13 ve 84, 17 ve 144 gibi... Ancak Spekülatif Masonlukta yalnızca ilk ilişki önemli tutulur.

Bu işin pratikte bir de tersi var: Elinizde hazır bir gönye yoksa, bir açının tam bir “dik açı” olup olmadığını nasıl incellersiniz?... Bir uzantıda 3, diğerinde 4 birim alınınca ikisinin uçlarını birleştiren hat tam 5 birim ise, aradaki açı tam dik demektir.

Bütün bunlar göz önünde tutularak, dik açılı bir üçgenin kenar uzunlukları, birbirlerine oranla simgesel kavramlarla değerlendirilir.

Öklit geometrisi önce üçgenlerle, sonra karelerle, daha sonra ise çemberlerle (dairelerle) ilgilenir. Buna göre de üçgen bir çırak masonun, kare bir kalfa masonun çember de bir üstat masonun simgeleri olarak alınır. Öklit'in 47. Problemi'ni gösteren çizimin genel olarak “yetkinlik ve gerçekliğin özeti”nin simgesi olduğu da söylenir.

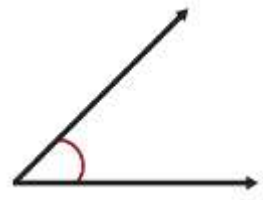
Bütün bu pek basit geometrik ve matematiksel işlemler Masonlukta çok mu önemlidir?

Hayır. Hiç de önemli değildir. Bunlar, Masonluğun ilgi alanı kapsamında değildir. Önemli olan, Masonluğun öğretiminin bunlardan alınan simgelerin üzerine kuruluşu ve sonra bunların yorumu yöntemiyle paylaşımlı bir ortamda öğretimin geliştirilmesidir.

Açı

Eski Türkçede “zaviye” olarak anılan açı, Kesişen iki çizgi arasındaki açıklığın ölçüsüdür.

Masonlukta açı, genellikle tek başına değil, bulunduğu geometrik şekil ile bağlantılı bir töresel kavramı simgelemek üzere kullanılır. En sık kullanılan açılar, 90 derecelik dik açı ile 60 ve 45 derecelik açılardır.

Burada derecelerden böyle sayılarla söz edildiğinde, bu, elbette bir çemberin 360 derece olarak alınmasından ileri gelir. Dolayısıyla açı, görelî bir kavramdır.

Geometrik olarak açı, bir köşenin varlığını zorunlu kılar. O köşe, bir bakıma başlangıç noktasıdır. Oraya insanın gözünü yerleştirdiğimizde “**bakış açısı**” denilen kavram ortaya çıkar. Bu kavram mecazî bir anlamda değerlendirildiğinde, kişinin görünüm, olaylar ve olgular karşısında, onları anlama ve tepki verme yeteneğinin ölçüsünden söz ediliyor demektir.

Bu konu Masonlukta pergelin geometrik bakımdan açılma açısında kendini belli eder. Masonik çizimlerde pergele bakıldığında, dar olanına da geniş olanına da rastlanabilir. Bunların her biri birbirlerine göreli olarak simgesel bir anlama çekilebilir. Teorik olarak çok daha geniş olanı da düşünülebilir ama Masonlukta bu bağlamda kullanılan en geniş açı, 90 derecelik dik açıdır.

Dik Açı:

Birbirini dikey olarak kesen iki düz çizginin dört bir yanında eşit olarak kalan bu açı, kareyi, dikdörtgeni ve “dik kenar üçgen”i oluşturan temel geometrik öğedir. Aynı zamanda gönyenin açısıdır.

Masonlukta bu açı “düzeç” ile “şakul” bir arada kullanılarak da oluşturulur ama her ne kadar Operatif Masonluğun bu iki âleti, birer simge olarak günümüzdeki Masonlukta çok önemli yer tutmakta olsa da geometri bakımından, dolayısıyla bu yazının konu kapsamı dışındadır.

Eski Türkçede bu açığa “kaim zaviye” denirmiş. Batı dillerinden Fransızcada “angle droit”, İngilizcede “right angle”, Almancada “Rechter Winkel” denir ki, bunların hepsi hemen hemen ayrı anlama gelir.

Daha önce sözünü ettiğimiz yatay çizgi ile düşey çizgi de birbirlerine dik açı ile bağlanır.

Günümüzdeki Masonlukta bu açı, doğruluk ve dürüstlük erdemi ile birlikte eşitlik ve adalet kavramlarını bir arada betimleyen bir simge olarak benimsenir.

Kare

Dört köşesi de birbirine eşit ve dik açılı yüzey geometrik şekle “kare” denir. Eski Türkçede “murabba” denirmiş. Batı dillerinden Fransızcada “carré”, İngilizcede “square”, Almancada “Viereck” olarak geçer.

Masonlukta çok önemli ve çok değerli geometrik simgelerden biri olan kare, matematiksel anlamı bakımından, herhangi bir geometrik şeklin bir düz kenarının bütünlüğüdür. Bir düz çizginin kendi kendisini katlaması yani aritmetik anlatımla çarpımıdır. Dört eşit ve birbirine dik kenarlı şekil, bu tanımın kâğıt üzerinde gösterilişidir.

Kare, dört kenarının ve dört açısının birbirine eşit oluşuyla düzenlilik, her bir kenarının düz hat oluşuyla düzgünlük, her köşesinin dik açı olmasıyla da yetkinlik kavramlarını vurgular.

Bir sonraki aşamada yani karenin kendi kendisini katlamasıyla üç boyutlu geometriye geçilir. Buna “küp” denir. Bu belki kareden de önemli simgedir ama ona daha sonra geleceğiz.

Çoğu mason mabetlerinin ortasında yer alan simgesel Mozaik Döşeme siyah-beyaz karelerden oluşur. Bazı uygulamalarda, mabet döşemesinin tümü bu şekilde düzenlenir. Elbette bunun da geleneksel bir uygulama oluşunun yanı sıra bir simgesel anlamı vardır ama o bakımdan yapılan değerlendirme ile geometri arasında bağlantı kurmak doğru olmaz.

Dikdörtgen:

Dört açısı da birbirine eşit (dik açı), karşılıklı iki kenarı diğer ikisinden daha uzun olan yüzey geometrik şekle, dikdörtgen denir. Bu, herhangi bir dörtgenin özel biçimidir. Karenin uzatılmışı olduğu için buna “uzun kare” dendiği de olur; Fransızcada “carré long”, İngilizcede “oblong square”, Almancada “Länglich Viereck”. Eski Türkçede “müstatil” denirmiş.

Masonlukta özellikleri belirtilmeksizin dikdörtgenden söz edildiğinde, bu genellikle uzun kenarı kısa kenarının iki katı olan yani birleştirilmiş iki kareden oluşan bir geometrik şekildir. Farklı bir simgesel anlam değerlendirmesi yapılmaz. Ancak masonların toplantılarını yaptıkları yeri olan mabedin bir dikdörtgen biçiminde olduğu belirtilebilir.

Üçgen

Simgesel değerlendirmesi bakımından Masonluktaki en önemli geometrik şekil budur. Yüzey (iki boyutlu) geometrik şekillerin ilki ve en basiti olmakla birlikte, diğer şekilleri oluşturduğu için onlardan üstün tutulur.

Eski Türkçede “müselles” (üçlü), Fransızca ve İngilizcede “triangle” (üç açılı) Almancada “Dreieck” (üç köşeli) tarzında geçer. Böylece her dilde “üç noktayı birleştiren, üç açı ile üç kenardan oluşan geometrik şekil” olarak tanımlanır.

Üçgen, tüm geometrik şekiller arasında en tutarlı olanıdır. Bundan ötürü öncelikle “sağlamlık”, “değişmezlik” ve “dayanıklılık” kavramlarını simgelediği benimsenmiştir.

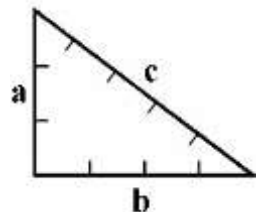
Geometri kapsamında öyle önemli bir yer tutar ki, yalnızca üçgenler ve bunların ilişkileriyle uğraşan bir yan bilim dalı bile kurularak buna “trigonometri” denmiştir.

Üçgenin çeşitli türleri vardır. Masonlukta bunlardan sadece üçüyle ilgilenilir:

- a) Dik Kenar Üçgen;
- b) Eş Kenar Üçgen;
- c) İç Bükey Üçgen.

Dik Kenar Üçgen:

Operatif Masonluk döneminde, mesleğin uygulamaları kapsamında üçgen, kare ile dikdörtgen ve bunları izleyen küp ile prizmaları oluştururken, dik açı sağlanması amacıyla kullanılırdı. Dik açının oluşturulması “gönyeleme” olarak da anılabilir. Bu bakımdan üçgen, bazı zaman çağdaş Masonlukta da, çok önemli bir diğer simge olan **gönye** ile özdeşleşir.

Bir açısı “90 derece” olarak nitelenen dik açılı üçgenin Masonluktaki uygulamasında, en kısa kenarı üç, buna dik olan kenarı dört, dolayısıyla hipotenüs olarak anılan en uzun kenarı beş birim olarak alınır. Bu dik kenar üçgenin birbirinden farklı simgesel yorumları yapılır. Bunlardan bazıları şöyledir:

a: Akıl	b: Bilim	c: Bilgelik
a: Ruh	b: Beden	c: İnsan
a: Tin	b: Özdek	c: Denge
a: Tez	b: Antitez	c: Sentez
a: İsis	b: Osiris	c: Horus

Eş Kenar Üçgen:

Çağdaş Masonlukta, her açısı 60 derece ve her kenarı birbirine eşit olan eş kenar üçgen, - Operatif Masonluktan farklı olarak- dik kenar üçgene oranla daha önemli bir simge olarak nitelenir. “**Delta**” olarak da anılan bu üçgen, yalnızca Masonluğa özgü bir simge değildir. Diğer birçok kurum, eş kenar üçgeni çok değerli bir simge olarak benimsemiştir.

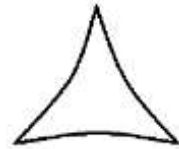

Eş kenar üçgen, kimi masonik yorumculara göre, öteden beri Tanrı’nın ya da “tanrısallık” kavramının simgesidir. Kimisi de bunun “akıl ve mantık” kavramlarını simgelediğini savunur. Sayısal bakımdan “üç” ile bağdaştırılıp Masonluğun temel ilkelerinin karşılığı sayılması da söz konusudur. Bu benimseyiş ile bağlantılı olarak yapılan bir açıklama uyarınca, eş kenar üçgenin kenarları “özgürlük”, “eşitlik” ve “kardeşlik” kavramlarının karşılığıdır. Bir diğer yorumda ise bunlar, “din”, “bilim” ve “bilgelik” kavramlarının karşılığı olarak alınır ve şöyle bir açıklama yapılır: «*Tarih boyunca birbirinden ayrılmış ve birbiriyle karşıt duruma düşmüş olan din ile bilim, ancak bilgelik ile yeniden bağdaştırılabilir.*» (Bu savın doğru olup olmadığı, bunun gerçekleşip gerçekleşmeyeceği, hayli tartışmalıdır.)

Bu üçgen, daha önce değindiğimiz “tetraktis” terimiyle de bağdaşır.

İç Bükey Üçgen:

Her kenarı içe doğru bir yay gibi olan, dolayısıyla iç açılarının toplamı 180 dereceden küçük bir üçgen şeklindeki bu simge “**konkav üçgen**” olarak da anılır.

Masonlukta ender sayılabilecek bu tür bir üçgenin, bilinen doğa yasalarının belirli zaman, boyut ve koşullar altında geçerli olduğunu, koşullardan herhangi birinin değişmesi durumunda ise yasaların da değişebileceğini simgelediği benimsenir. Bununla bağlantılı olarak da şöyle bir açıklama yapılır: «*Gerçekleri araştırırken, yanılgılardan sakınabilmek için, çok yönlü ve çok boyutlu olarak düşünmek, seçenekli değerlendirmelerde bulunmak gereklidir.*»

Çift Üçgen:

Böyle bir terim, geometrik bakımdan, hiç kuşkusuz çok farklı biçimlerde betimlenebilir. Ancak Masonlukta bu, simetrik olarak birbiri içine geçmiş ya da üst üste iki eşkenar üçgen anlamındadır. Böylece ortaya bir “**bileşik simge**” çıkar.

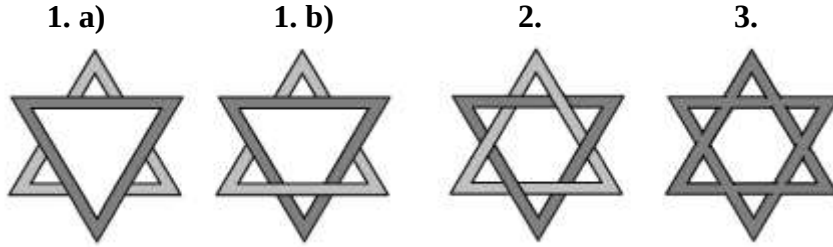
Bu bileşik simgeyi üç ayrı tarzda oluşturma olanağı vardır:

1. Üçgenler üst üstedir. Bunun iki seçeneği vardır:

- a) Üçgenlerden biri bütünüyle diğerrinin üstündedir;
- b) Üçgenlerden biri diğerrinin üstündedir ama bir kolu çapraz geçmiş olarak alttadır.

2. İki üçgen tümüyle birbirinin içine geçmiş durumdadır.

3. Üçgenlerin iç içe mi, yoksa üst üste mi oldukları belirsizdir. Buna “**altı kollu yıldız**” denilmesi çok daha doğru olur.

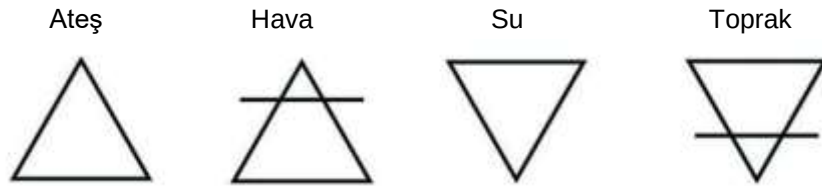
Yahudiler, altı kollu yıldız “**Siyon**” (Sion ya da Zion) adını vermiş, bu simgeyi kendi dinsel inançları uyarınca yorumlayarak bunu uluslarının amblemi olarak benimsemişlerdir.

Nitekim kimilerine göre “**Siyonizm**” olarak anılan politik ülkü de kaynağını bu amblemden alır.

Ancak bu amblem sadece Yahudilere özgü değildir. Ön yargılar nedeniyle öyle bir çağrışım yaratır. Oysa tarih boyunca birçok Doğu toplumunca hatta Türk beyliklerince de kullanılmış olup, günümüzde başka uluslarda da görülmektedir. Hele iç içe geçmiş olan iki üçgen...

O nedenle böyle bir geometrik düzenlemeyi hemen Yahudilik ve Yahudilerin politik ülküsü anlamındaki Siyonizm ile bağdaştırmak yanlıştır. Bu yanlışta direktmek ve bunun başka bir şey de olabileceğini kabul etmeye yanaşmamak ise bağnazlıktır.

Kapsamında iki eş kenar üçgenin belirgin olarak ayrı ayrı görülebildiği bileşik simgenin yorumlanmasında, -hangi tarzda yerleştirilmiş olurlarsa olsun- bir ucu yukarıya doğru olan üçgenin ateşi, diğerrinin suyu simgelediği benimsenir.

Bu yorumda Alşimistlerin etkisi görülür ama bu dört öğenin Masonlukta da çok önemli simgesel yeri vardır. [\[Bu konu daha ayrıntılı olarak “Doğa, Dört Element ve Simgesel Değerlendirme” başlıklı yazıda incelenmiştir.\]](#)

Üçgenlerin kolları art arda birbirinin içinden geçer biçimde olduğunda (Şekil 2.), bu bileşik simge “Süleyman’ın Mührü” ya da “Davut’un Kalkanı” olarak da anılır. Bu simge ise gerek İstanbul gerekse Anadolu’nun birçok yerindeki eski mimarî yapıtlarda görülmektedir. Ayrıca “Süleyman’ın Mührü” konusu da hayli tartışmalı olup bunun da bir tek Yahudilere bağlanması hiç de doğru değildir.

Bir noktaya daha değinmek gerekiyor: Eşkenar üçgen genellikle “delta” kavramıyla özdeşleşmiş tarzda, yatay tabanda sivri ucu yukarıya doğru olacak şekilde çizilir. Oysa yukarıdaki gerek bileşik simge gerekse dört öge çizimlerinde görüldüğü üzere, bunun tersi de söz konusu olabilir. Bu ise Masonlukta “Enoş üçgeni” olarak anılmaktadır. (Enoş, Tevrat’a göre Hz. Nuh’un babasının büyükbabasıdır; Hz. İdris ile de özdeşleştirilir.)

Üç Üçgen:

Masonlukta çift üçgen gibi üç eşkenar üçgenden oluşan bileşik simgeler de var.

Bunlardan en popüler olanı simetrik bir biçimde iç içe geçmiş olan geometrik düzenlemedir. Ancak bunun bir simge değil, bir “amblem” olduğunu söylemek daha doğrudur çünkü buna ilişkin bir simgesel yorum yapmak zordur. Masonlukta özellikle bazı üst düzey görevlilerin unvanında geçen “üç kez” sıfatıyla bağdaştırılabilir.

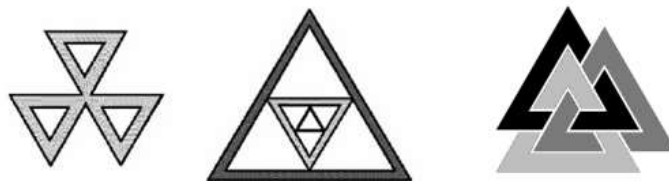
Buna karşın, “üç ışık kaynağı” olarak nitelenen kavramları topluca bir araya getiren bir simge olarak kabul edilerek “Dokuz Kollu Yıldız” olarak anılması da söz konusudur.

Oysa bir de zincir gibi, aynı sırada birbiri içine geçmiş üç üçgenden oluşan bir simge var. Bu simgesel düzenlemedeki üçgenler, “tutsaklık” kavramını simgelediği benimsenen bir zincirin halkalarını oluşturduğu için, üç olumsuz kavramın karşılıkları sayılır. Bu kavramlar ise “zorbalık”, “boş inanç” (*batıl*) ve “ayırıcılık” olarak belirtilir. (Bu düzenleme, Mason Sözlüğü’nde “Üçlü Üçgen” olarak geçiyor.)

“Üçlü Üçgen” denilince, simgesel değerlendirmeleri olan ya da olmayan daha başka geometrik düzenlemelerden söz edilmekte olabilir. Bunlar da gelişigüzel çizimler olmayıp, Masonluğun ilgili rit ve bazı derecelerinde kullanılan bileşik simgelerdir.

Şöyle örnekler verebiliriz:

Üçgen ve Kare

Masonlukta birbirine bitişik olarak bir üçgen ile bir kareden oluşan bir geometrik düzenleme de var: Altta kare, üstünde üçgen.

Bu simge, birbirinden farklı Masonluk anlayışlarını benimsemiş olan masonlarca farklı şekillerde yorumlanıp değerlendirilir.

a) Üçgen etkin (*aktif*), kare de edilgin (*pasif*) öğeleri simgeler. İkisi bir arada, “doğal ve diyalektik oluşum yasası”nı simgelemektedir.

b) Üçgen yaratıcılığın ya da tanrısallığın, kare de yaratılmışlığın ya da insanlığın simgesidir. İkisi bir arada “Tanrı ile insan ilişkisi”ni simgesel bir şekilde temsil eder.

Kimisi de bu çizimsel simgeyi herhangi bir geometrik yoruma bağlamaksızın, şu tür anlamlara gelmek üzere değerlendirir:

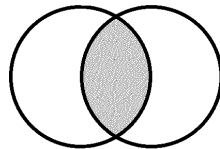
- Ev ya da korunak (*simgesel görünümü bakımından*);
- Yapıt (*simgesel olarak “domos” terimini anımsatışı bakımından*);
- Sivri Uçlu Küptaş (*bir geometrik iz düşümü olarak*);
- Çırak derecesindeki masonun önlüğü (*ritüelikle anımsatışı bakımından*).

Sivri uçlu küptaşa da bakmamız gerekecek ama önce yüzey geometrik biçimleri bitirelim.

Çemberler (Daireler)

Nokta başlığını incelerken, çember (daire) konusuna girmiştik. Hiç kuşkusuz, katlama söz konusu olduğunda onun üç boyutlu geometrideki karşılığı da “küre” olacaktır.

Fakat birden çok sayıda çemberden oluşan bir simge gündeme geldiğinde, öncelikle “**vesica piscis**” (sözlük anlamı bakımından “balık mesanesi”) denilen geometrik biçime bakmalıyız. Bu, birbirlerinin merkezinden geçen iki çemberin ortasında oluşan yüzey geometrik şekildir.

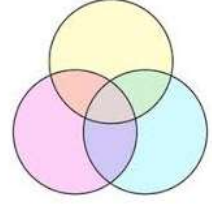

Masonlukta bu şeklin doğrudan bir kullanımı ve simgesel bir anlamı yoktur ama geometrik bakımdan diğer birçok şeklin çizimini sağlayan önemli bir öğedir.

Örneğin, tam bir eş kenar beşgenin her bir köşe açısı 72 derecedir. Bunu pergeli kullanmadan, cetvel, gönye ve iletke (açıölçer) kullanmadan çizemezsiniz. Yaklaşık olabilir ama tam eşkenar değil... Vesica piscisin kesişme noktaları arasındaki mesafeyi çember üzerine taşımak gerekir.

Üç Simetrik Çember:

Masonlukta yer yer bir anlatım ya da kavramı temsil etmek bakımından iç içe üç veya daha çok sayıda çember kullanıldığı da görülür ama üç simetrik çember bambaşkadır. Fransızca “Trois Cercles”, İngilizcede “Triple Circle” Almancada “Dreifache Kreise” denir.

Bu şekil, genelde pek basit olarak, “evrensel oluşum” düşüncesinin simgesi olarak alınır. Daha ayrıntılı bir düşünce tarzı ile ise, evrenin insanlarca bilinen belirli bir başlangıcı ve belirli bir sonu olmadığını, bugüne kadar sürekli bir devinim içinde gelişmiş olup bu gelişimin sürdüğünü simgeler. Fakat buna bir de Hristiyan inancı açısından bakılır ki, o zaman “teslis” denilen üçlemenin simgesi olur ve çemberler sırasıyla “Tanrı”, “İsa”, “Kutsal Ruh” olarak nitelenir.

Çokgenler

Bilindiği kadarıyla, Masonlukta yüzey (iki boyutlu) geometri kapsamında kare ve dikdörtgen dışında kalan dörtgenler (yamuk, paralel kenar, trapez vb.) görülmez. Fakat her biri eşkenar olmak üzere diğer geometrik biçimler vardır.

Bunlardan ilki elbette **beşgen** ya da pentagondur.

Beşgen, Masonlukta bazı ritlerin ilgili derecelerinde masonik erdemler arasında öncelikli tutulan beşinin simgesi olarak değerlendirilir. Daha önemlisi, her bir köşesinin beş kollu bir yıldızın uçlarıyla birleşmesidir. Böylece eş kenar beşgen biçimindeki bir simge beş kollu yıldız ile âdeta özdeşleşir.

Beş kollu yıldız, beşgen olmadan da kendi başına bir geometrik biçimli simge sayılabilir.

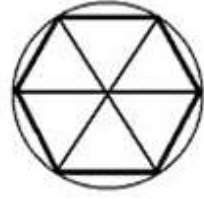
Fransızca “Etoile à Cinq Branches”, İngilizcede “Five Pointed Star”, Almancada “Stern mit fünf Punkten” denilen bu geometrik düzenlemeye, kimi yerde “Beş Köşeli Yıldız” denmektedir. Tek başına birçok anlamda değerlendirildiği gibi, çeşitli bileşik simgelerin oluşturulmasında da kullanılır. Masonlukta iki ayrı simge tarzında görülebilir. Bunlardan biri, zihinlerdeki olağan simetrik yıldız tasarımı gibidir. Diğerinde ise, yıldızın kollarını oluşturan hatlar birbiri içinden geçer.

Hatları sürekli çizilen beş kollu yıldız, görünümü nedeniyle **Pentalfa** (*beş alfa*) terimiyle de özdeşleştirilir. Etimolojisi bakımından Yunancadan alınma olan pentalfa, bir figür içinde alfa harfinin aynı anda beş ayrı açıdan bulunuşunu belirtir. Kimisi bunun “bilgeliliğin yüceliği” düşüncesini yansıttığını belirtir. Kimi masonik yorumculara göre ise, masonlar arasındaki “kardeşlik bağları”nı temsil eder.

Altıgen:

Birbirine eşit altı kenarlı yüzey geometrik şekil olup, Batı dillerinden dönüştürmeyle “heksagon” da denilen eşkenar altıgen, aslında bir masonik simge değildir ama Masonluktaki bazı simgelerle yakından bağlantılıdır. Örneğin bir eş kenar altıgenin köşeleri, daha önce gördüğümüz iç içe geçmiş iki simetrik üçgenin köşelerini karşılar.

Bir eş kenar üçgen çizebilmek için, pergel ile önce bir çember (*daire*) çizmek, sonra bunu kendi yarıçapıyla bölmek gerekir. Bu işlem sırasında birer köşesi ortak olan altı eş kenar üçgenden oluşan eş kenar altıgen çıkarılır. Bu üçgenlerin hepsi bir noktada birleşir. Böylelikle, “**çember içinde nokta**” şeklindeki simgeyi temsil ettiği de kabul edilir.

Yedigen ve Dokuzgen:

Gerek yedi gerekse dokuz kenarlı yüzey geometrik şekiller, Masonlukta simgesel anlam taşımaz. Ancak her ikisi bir arada olmak üzere bazı yüksek derecelerde kullanılır. Genellikle üçgenden başlanır, beşgene geçilir, oradan yedigene çıkılır ve hepsi dokuzgen ile çerçevelenir. Bu geometrik düzenleme Masonlukta “kamp” olarak da anılır.

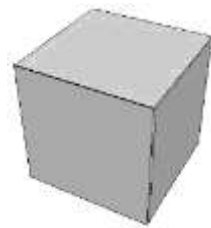

ÜÇ BOYUTLU GEOMETRİK ÖĞELER

Bu aşamaya geldiğimizde artık çizimlerden değil, cisimlerden söz etmek durumundayız. Ancak burada bunları bir tasarımsal görünüş olarak yansıtacağız.

Daha önce sözünü etmiş olduğumuz, karenin üçüncü boyuta katlanmasıyla oluşan yani her yüzü birer kare olan **küp** ile başlayalım.

Buna neden “küp” denmiş?... Fransızca ve İngilizcede “cube” dendiği için olabilir. Almancası ise bambaşka: “Würfel”. Eski Türkçede kullanılmış olan sözcük “mikâb”.

Geometride anlaşılması ve kavranması pek kolay bir biçim bu... Çünkü tüm üç boyutlu geometrik şekiller arasında en ilkeli olmamakla birlikte en basit olanı...

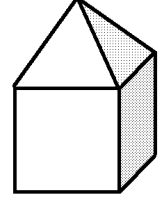
Buna karşılık, herhangi bir şekilsiz cismi, örneğin bir taşı, tam bir küp şekline sokmak hayli zor bir iştir. Bu, bilginin, yeteneğin, sabırlı çalışmanın, dikkatin ve deneyimin topluca kullanılmasını gerektirir. Bu zorluk, tüm yüzeyleri, birbirine eşit ve dik açılı olarak oluşturma gücünden ileri gelir.

Dolayısıyla Masonlukta pek sık olarak sözü edilen şu “*hamtaşın yontularak küptaş hâline getirilmesi*” simgesel deyişle dile getirilen işlemin gerçekleştirilmesi, hiç de kolay değildir. Kaldı ki, bir de bunun tüm yüzeyleri pürüzsüz olacak!

Tüm bu özellikleri göz önünde tutulduğunda küp, özdeksel (*maddî*) ve tinsel (*manevî*) kavramların tümünü, sonluyu ve sonsuzu, var olan ve olmayanı, evrensel diyalektik oluşum ve gelişimi simgeler. Masonlukta genellikle “yetkinlik” kavramının simgesi olarak benimsenmiştir. Öte yandan bazı simgecilere ve simge yorumlayıcılarına göre de olumlu bir güçlülüğün, sağlamlığın, tutarlılığın ve güvenilirliğin simgesidir. Kimisi de küpü uyumun, düzenin ve değişmezliğin simgesi olarak benimser.

Sivri Uçlu Küp

Buna daha önce değinmiştik. Batı dillerinde bu mutlaka “taş” sözcüğü de içerilerek yer alıyor; “Sivri Uçlu Küptaş”... Fransızcada “Pierre cubique à pointe”, İngilizcede “Pointed Cubical Stone”, Almancada “Spitzer Kubikstein” deniyor. Biçim bakımından bir küp ile buna bitişik bir piramit ...

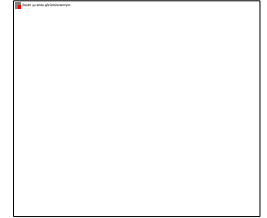

Kullanıldığı masonik kuruluşlarda, bu simgenin “küptaş” ile aynı anlama geldiği benimsenir. Çok düzenli ve tam simetrik ölçüleri olan bir yapıyı da simgeler. Bu bakımdan da Masonluğun evrensel amacının üstünlüğünü ve yetkinliğini simgelediği de söylenir.

Geometri ile bağlantılı olmamakla birlikte, bazı uygulamalarda, bu simgenin sivri ucuna bir de balta saplanmış olduğu görülür. Böyle bir simgeye, antik çağdaki Mısır Misterleri’ne ilişkin hiyeroglif işlemeli tabletlerde de rastlanır. Mısır Misterleri’nin özellikleri göz önünde tutulacak olursa, bu simgedeki baltanın, “yanılgı ve yanlışlar”ı, küptaşın ise “bağlılık ve gerçek” kavramını simgelediği, yanılgı ve yanlışların, gerçeği değiştiremeyeceğini belirttiği kabul edilir.

Piramit:

Yan yüzeyleri birer üçgen şeklinde olan ve bir köşeleri tek bir tepe noktasında birleşen üç boyutlu geometrik şekil ya da cisim piramit olarak anılmaktadır. Eski Türkçede buna “ehram” denir ve bu terim öncelikle Mısır’daki piramitleri nitelemek üzere kullanılırdı.

Kare tabanlı piramidin özdek (*madde*) ve ruh birleşiminden oluşan güçlü bir yetkinliği simgelediği benimsenir. Bu değerlendirme, “üçgen” ve “kare”nin simgesel anlamlarıyla bağlantılıdır.

Geometrik olarak bir piramidin tabanının ille de “kare” olması zorunlu değildir ama Masonlukta o tür piramitler görülmez. Ayrıca kare piramidin yüzeylerinin ölçülerinden de pek söz edilmez. Bunlar elbette ikizkenar üçgen biçimindedir ama eşkenar olup olmadıkları üzerinde durulmaz.

Prizma

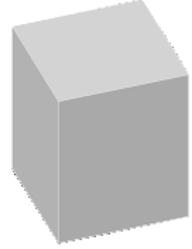
Birbirinin eşi olan iki paralel yüzeyi dikdörtgen şeklindeki yüzeylerle birbirine bağlanan üç boyutlu geometrik şekiller prizma olarak anılır.

Masonlukta prizmadan söz edildiğinde, öncelikle tabanları birer üçgen, yan yüzeyleri dikdörtgen olan prizma anlaşılır.

Bunun böyle oluşu, masonların çalışmalarını yaptığı mabetlerde, kimi görevlilerin kürsülerinin özellikle “eş kenar üçgen prizma” şeklinde yapılmasından ileri gelir. Bu prizma, olgunluğun, yüceliğin, bütünlüğün ve üstünlüğün simgesi olarak benimsenir. Dolayısıyla, bir mason mabedindeki kürsüler de eş kenar üçgenin simgelediği tüm kavramların yüceliğini ve belirlediği ilkelerin yetkinleşme yolunda aşamalar sağlayacağını vurgulayan birer simge olarak nitelenir.

Ancak şunu da eklemek gerek: Bir mason mabedindeki tüm kürsüler üçgen prizma biçiminde değildir. Kare prizma hatta dikdörtgenler prizması tarzında uygulamalar da vardır. Böyle bir durumda elbette simgesel değerlendirme üçgen yerine “kare” ya da “dikdörtgen” biçimindeki geometrik şekillerin simgesel anlamlarıyla bağdaştırılır. Pek ender olmakla birlikte, altıgen ve sekizgen tabanlı prizmalar da var.

Küre

Sözünü edeceğimiz son geometrik şekil küre (Fransızca ve İngilizcede “Globe” ya da “Sphere”, Almancada “Kugel”) olacak.

Bu, yüzeyindeki her bir noktanın aynı merkezden eşit uzaklıkta bulunduğu üç boyutlu geometrik şekil yani çember ya da dairenin kendi kendisini sonsuzca ve salınımsız olarak (hep merkezi çevresinde) devindirmesinden oluşur.

Eski ezoterik ekollerin birçoğunda küreye önemli bir simge olarak yer verilmiştir. Bazılarında kürenin yerini yumurtaya benzeyen, böylece oluşumundaki salınımsızlığı değiştiren oval bir cisim alır. Bunların hepsi “yaratılış” kavramını temsil etmek üzere kullanılmıştır.

Masonluğun bazı uygulamalarında “yerküre” ile “gökküre” terimleri özellikle mabet dekorasyonu bakımından önemli bir yer tutar ve bunların birer simgesel görünümü de vardır; ayrıca bir mabedin simgesel boyutları da bir küresel çizim üzerinde gösterilir. Ancak bu kullanımların geometri konusuyla bağlantısı yoktur.

Masonlukta kürenin simgesel anlamı üzerinde yapılmış çeşitli yorumlar vardır. En yaygın benimseyişe göre bu, bir yandan “yaratıcı ya da aydınlatıcı güneş”in, diğer yandan “evrensellik” kavramının simgesidir.

Böylece, bu simgenin kullanımıyla **Masonluğun evrenselliği** vurgulanmış olur.